

Denna rapport är en sammanställning grundad på Utrikesdepartementets bedömningar. Rapporten gör inte anspråk på att ge en fullständig bild av läget för de mänskliga rättigheterna, demokrati och rättsstatens principer i landet. Information bör också sökas från andra källor.

LETTLAND – Mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer: situationen per den 31 december 2020

I. SAMMANFATTNING

Lettland är en väl fungerande demokrati med fria val och ett pluralistiskt partisystem. Respekten för de mänskliga rättigheterna är överlag god och förbättras kontinuerligt. Rättsväsendet fungerar förhållandevis väl. De politiska partierna är delvis uppdelade efter en etnisk och språklig skiljelinje.

Konstitutionen garanterar yttrandefrihet och press- och medielagen garanterar pressfrihet. Yttrandefriheten kan begränsas med hänsyn till statens suveränitet, säkerhet och moraliska principer. Exempelvis är spridning av information som bedöms skada Lettlands suveränitet olaglig.

Korruption är ett utbrett samhällsproblem och regeringen verkar för att stävja förekomsten. Band mellan politiker och näringsliv riskerar att påverka politiska beslut om resursfördelning, upphandlingar och utformning av lagar. En fortsatt utmaning för demokratin är befolkningens låga förtroende för de politiska institutionerna.

Penningtvätt är en utmaning för landet som har fått internationell kritik för sin hantering av problematiken. Kampen mot penningtvätt i banksektorn har varit en av den nuvarande regeringens huvudprioriteringar.

Hbtqi-personers juridiska rättigheter har fått ökad uppmärksamhet i samhället, men påtagligt många har upplevt sig vara diskriminerade på grund av sexuell läggning. Konstitutionsdomstolen har uppdragit åt parlamentet att till 2022 lagstiftningsvägen främja samkönades lika rättigheter. Motförslag

som lagts fram i parlamentet som syftat till att motverka domstolens beslut har inte fått stöd.

Konstitutionen tillåter fackföreningar, garanterar rätten att förhandla kollektivt och rätten att strejka. Fackföreningar är relativt svaga med få anslutna. Enligt Internationella fackliga samorganisationen förekommer kränkningar av fackliga rättigheter. Bland utmaningarna på arbetsmiljöområdet ingår dödsolyckor på arbetsplatser.

De ekonomiska klyftorna är stora och en betydande del av befolkningen lever i eller på gränsen till fattigdom. Pensionärer, personer med funktionsnedsättning samt boende på landsbygden är särskilt utsatta.

Lettland har förhållandevis god balans vad gäller kvinnors och mäns deltagande på arbetsmarknaden. Socialt präglas samhället dock fortfarande av en könsstereotyp kvinnosyn. Våld i nära relationer är ett samhällsproblem, liksom trafficking och prostitution. Lettland har undertecknat men inte ratificerat Istanbulkonventionen.

Den numerärt stora ryskspråkiga minoriteten deltar i något lägre utsträckning i det politiska livet än befolkningen generellt. En relativt stor del av dem saknar lettiskt medborgarskap och rösträtt. Sedan 2020 blir barn till icke-medborgare automatiskt lettiska medborgare. Landet har en förhållandevis strikt språklag som innebär att lettiska är det enda officiella språket.

Coronapandemin har genom regeringens beslut om nationellt nödläge inneburit att vissa politiska rättigheter tillfälligtvis begränsats. Det har exempelvis inte varit tillåtet för stora grupper att samlas. Våld i nära relationer har ökat, arbetslösheten stigit och studier bedrivits på distans vilket särskilt missgynnat resurssvaga grupper. Information om pandemin har funnits på flera språk inklusive ryska och engelska.

II. RÄTTSSTATENS PRINCIPER

Rättsväsendet är enligt författningen självständigt och fungerar förhållandevis väl. Utmaningar rör bland annat långa handläggningstider och utdragna rättsprocesser.

Domare utnämns av justitieministeriet efter rekommendation från domarkollegiet och godkännande av parlamentet. Domare i Högsta domstolen utnämns efter rekommendation från Högsta domstolens president och godkännande av parlamentet.

En ombudsman övervakar statens efterlevnad av de mänskliga rättigheterna inom alla områden. Ombudsmannen är synlig i samhällsdebatten och förefaller verka effektivt i förhållande till regering och andra myndigheter. Under år 2020 anmälde ombudsmannen fem fall av brister i socialförsäkringssystemet till konstitutionsdomstolen varefter domstolen anmodade parlamentet att anta en ny lagstiftning om bland annat minimiön och minimipension. Både ombudsmannen och civilsamhällets organisationer har uttryckt oro över hur förlängda handläggningstider i domstolar försvårar tillgången till det juridiska systemet.

Korruptionen är särskilt utbredd inom bygg- och transportsektorerna. Enligt Eurobarometerens rapport 2020 uppfattar 84 procent av befolkningen i Lettland att korruption är utbredd och 57 procent anser att det är acceptabelt att ge pengar eller gåvor för att få tillgång till vissa tjänster inom exempelvis sjukvården. I december 2020 avgick ministern för miljö- och regionala frågor på grund av korruptionsanklagelser. Den allmänna bilden bland civilsamhälle och forskare är dock att korruptionen, särskilt den småskaliga, har minskat under senare år.

Penningtvätt är en påtaglig utmaning för landet som under flera år har fått internationell kritik för sin hantering av problematiken. År 2018 tvingades den lettiska banken ABLV till likvidering på grund av anklagelser om penningtvätt. Kampen mot penningtvätt i banksektorn har varit en av den nuvarande regeringens huvudprioriteringar. År 2020 lyckades Lettland tack vare de åtgärder som genomförts undvika att hamna på *Moneyvals*, Europarådets kommitté för övervakning av åtgärder mot penningtvätt och finansiering av terrorism, så kallade grå lista vilket hade medfört fortsatt övervakning och risk för lägre kreditvärdighet som följd.

Regering och parlament har beslutat att landets största hamnanläggningar i Riga och Ventspils ska vara offentligt styrda. Lettiska affärsmän (så kallade oligarker) har tidigare haft ett stort inflytande över hamnanläggningarna. Då dessa personer riskerat att bli föremål för bland annat amerikanska

sanktioner har staten beslutat att återta kontrollen. Processen med förstatligandet förväntas vara slutförd under 2021.

Flera aktörer arbetar aktivt för att stävja korruption och frågor gällande styrning av statens medel. Antikorruptionsmyndigheten (KNAB) är aktiv men har också kritiserats för att inte vara tillräckligt effektiv.

Lettland rankas på plats 42 av 180 i *Transparency Internationals* index över upplevd korruption 2020 vilket är plats 15 av 27 av EU:s medlemsstater. Även om placeringen har förbättrats de senaste åren ligger Lettland fortfarande efter många länder i både EU och OECD.

Enligt delar av näringslivet präglas förfarandet vid konkurser, orsakade av insolvens, av ineffektivitet. Enligt Världsbankens *"Doing business report"* 2020 rankas Lettland på plats 55 av 190 länder vad gäller lätthet att lösa insolvensfrågor. Regeringen beslutade år 2020 om förändringar i förordningen om insolvensprocedurer för att lösa problemet.

Rättssäkerhet

Enligt kriminalprocesslagen har en åtalad rätt till rättshjälp från staten. Domslut kan överklagas i högre instans. Förhandlingar i domstol är som huvudregel offentliga. Enligt *Eurobarometer 2020* uppger 45 procent av befolkningen att de har förtroende för rättssystemet.

Organisationen MARTA som arbetar med kvinnors rättigheter rapporterar att många kvinnor som råkat ut för våld upplever att de inte tas på allvar av polis och andra delar av rättssystemet.

Straffrihet och ansvarsutkrävande

Det finns inga uppgifter om att straffrihet skulle förekomma i Lettland. Systemet för ansvarsutkrävande gentemot den exekutiva makten är dock svagt, enligt den tyska tankesmedjan *Bertelsmann Stiftungs index Sustainable government indicators network*.

Tidigare brottsutredningar rörande kontakter mellan oligarker och politiker har lagts ned på grund av bristande bevis. Såväl antikorruptionsmyndigheten KNAB som parlamentet har uppmärksammat frågan och en parlamentarisk kommitté har pekat på att korruption fortfarande förekommer och att risken för påverkan från privata intressen inte kan uteslutas. I kommitténs

rapport lämnades förslag på lagändringar i syfte att stärka arbetet mot korruption.

III. DEMOKRATI

De politiska rättigheterna och de politiska institutionerna

Lettland är en parlamentarisk republik med en president som statschef. Presidenten utses av parlamentet var fjärde år och parlamentet kan med två tredjedelars majoritet avsätta presidenten. Regeringsbildare föreslås av presidenten, och måste godkännas av parlamentet. Presidenten har befogenhet att upplösa parlamentet, vilket måste bekräftas av en folkomröstning. Den exekutiva makten är ansvarig inför parlamentet.

Enligt *Freedom House* rankas Lettland som den tredje mest välutvecklade demokratin av de nuvarande 29 östeuropeiska och centralasiatiska länder som tidigare ingick i Warszawapakten. Regeringar tenderar dock att vara kortlivade och partilandskapet är föränderligt. I senaste valet till parlamentet i oktober 2018 var tre av sju partier nya eller nybildade och 70 av 100 ledamöter nyvalda. Det partipolitiska landskapet karaktäriseras bland annat av en etnisk och språklig uppdelning mellan ryska partier (det vill säga partier som vänder sig till ryskspråkiga väljare) och lettiska partier. Som exempel har det största partiet, Harmoni, traditionellt främst vänt sig till den ryskspråkiga befolkningen.

Flera av de tidigare inflytelserika oligarkerna som varit verksamma såväl på central som regional politisk nivå har lämnat politiken eller åtalats och dömts för ekonomisk brottslighet. Antikorruptionsmyndigheten (KNAB) har belyst oklarheter i finansieringen av de politiska partierna. Flertalet partier ska enligt KNAB inför senaste valet 2018 ha tagit emot otillåtna donationer och inte avgivit fullständiga deklARATIONER.

Allmänheten hyser ett lågt förtroende för landets politiska institutioner. Enligt opinionsinstitutet SKDS hade 2020 endast 13 procent förtroende för de politiska partierna, 20 procent för parlamentet och 23 procent för regeringen. Högst förtroende åtnjöt landets utbildningsinstitutioner, armén och kyrkan. Det senaste parlamentsvalet bedömdes av internationella valobservationsmissioner ha varit fritt och rättvist. Valdeltagandet var 54,6 procent.

Drygt 11 procent av Lettlands invånare saknar lettiskt medborgarskap och har därmed inte rösträtt. De får heller inte ställa upp till val i politiska församlingar. Organisationen *Non Citizens Congress* kritiserar återkommande den lettiska staten för detta förhållande och uppger att personer utan medborgarskap utestängs från dialog med beslutsfattare. Från och med januari 2020 får barn till icke-medborgare automatiskt medborgarskap från födseln. Tidigare har föräldrar aktivt måst ansöka om medborgarskap för nyfödda barn.

Det civila samhällets utrymme

Civilsamhällets organisationer kan verka fritt, men är relativt svaga. De har få medlemmar och små resurser. Enskilda människorättsförsvarare kan granska och kritisera inflytelserika personer utan repressalier eller hot om våld. Det finns exempel på organisationer, såsom MARTA och *Papardes Zieds*, som verkar inom området utbildning i sexuell- och reproduktiv hälsa och rättigheter som får utrymme i samhällsdebatten i frågor om exempelvis kvinnors rättigheter och familjeplanering. Regeringen har inrättat ett råd som för dialog med civilsamhällesorganisationer. Rådet kritiseras dock av organisationerna för att inte ha någon reell påverkan på regeringens politik.

Civilsamhällesorganisationer påtalar svårigheter i att nå ryskspråkiga letter med sina verksamheter. Samtidigt finns organisationer som kan sägas tillhöra ett rysk-lettiskt civilsamhälle med delvisa kopplingar till Ryssland. Exempelvis moralkonservativa rörelser som Ryska mödrar, vilka enas i ett motstånd till hbtqi-frågor och mångfald. Ryskspråkiga civilsamhällesorganisationer prioriterar i första hand frågor om diskriminering av ryskspråkiga och stöd till stärkandet av den ryska etniska identiteten.

IV. MEDBORGERLIGA OCH POLITISKA RÄTTIGHETER

Respekt för rätten till liv, kroppslig integritet och förbud mot tortyr

Författningen förbjuder tortyr. Det finns inga trovärdiga rapporter om politiskt motiverade mord eller försvinnanden.

Situationen i fängelserna har förbättrats det senaste decenniet. Antalet interner har de senaste tio åren minskat från ungefär 7 000 till 3 300, men Europarådets kommitté för förebyggande av tortyr (CPT) noterade i sin senaste rapport 2017 att antalet interner i landet fortsatt är högt i ett

europiskt perspektiv. Förhållandena i fängelserna har förbättrats men är varierande och ombudsmannen mottar årligen klagomål från fångar om bland annat skrala levnadsförhållanden, bristande sjukvård, övergrepp och hot om våld från medfångar. CPT fann att sjukvården i fängelserna var underfinansierad och bristen på kriminalvårdare angavs utgöra en utmaning. Nästa granskning från CPT äger rum 2021.

Människohandel är ett problem i Lettland. Det förekommer att kvinnor och män utsätts för påtvingat arbete, liksom att kvinnor och flickor utsätts för människohandel för sexuella ändamål både i Lettland och via Lettland till andra delar av Europa. All form av människohandel är förbjuden enligt lettisk lag, men påföljderna för brott tenderar att vara förhållandevis lindriga. Endast ett fåtal fall av människohandel har lett till åtal under de senaste fem åren. Enligt ombudsmannens senaste rapport är myndigheters stöd i rehabiliteringsprocessen avseende offer för människohandel bristande. Under 2020 fick endast 24 personer någon form av rehabiliteringsstöd relaterad till människohandel.

Prostitution är allmänt accepterad i samhället och lagligt med vissa begränsningar. Bland annat gäller att en person som lever i prostitution inte öppet får sälja sex på gatan och inte närmare än hundra meter från en skola eller en kyrka. Påföljden vid överträdelse är böter.

Organisationen MARTA som bland annat arbetar med människohandel, har kritiserat lagen för att skuldbelägga de prostituerade och fört fram förslag liknande den svenska lagstiftningen att kriminalisera köp. Förslaget har inte fått stöd i parlamentet.

Dödsstraff

Dödsstraff avskaffades för brott i fredstid 1999 och för brott i krigstid 2012.

Rätten till frihet och personlig säkerhet

Rätten till frihet och personlig säkerhet är stadfäst i konstitutionen. Det förekommer inga rapporter om förekomst av godtyckliga frihetsberövanden eller reserestriktioner. Häktetiden för brottsmisstänkta är 48 timmar, vilket generellt respekteras. För längre häktningstid krävs beslut i domstol. För de allvarligaste brotten tillåts häktning i väntan på rättegång i 15 månader. En person får maximalt vara häktad i 21 månader med tiden för rättegång inräknad.

Yttrande-, press- och informationsfrihet, inklusive på internet

Konstitutionen garanterar yttrandefrihet och press- och medielagen garanterar pressfrihet. Yttrandefriheten kan begränsas med hänsyn till statens suveränitet, säkerhet och moraliska principer. Samhällsdebatten är livlig och det finns ett stort utbud av såväl tryckt som etermedia.

Utbildningslagen anger att skolor måste bedriva ”moralisk undervisning i linje med författningens värderingar” vad gäller bland annat äktenskap och familj samt bemöta rysk desinformation. Lärare som inte uppvisar ”lojalitet” gentemot lettiska staten i sin undervisning kan avskedas. Spridning av information som bedöms kunna skada Lettlands suveränitet är olaglig.

Lettland rankas på plats 22 av 180 i Reportrar utan gränsers pressfrihetsindex 2020. En lag antogs 2020 om att all offentlig media från och med 2021 ska vara fri från reklam. Den internationella civilsamhällesorganisationen CIVICUS har uttryckt oro över bristande insyn i medieägande.

Ryskspråkiga medier har en betydande del av mediemarknaden, särskilt vad gäller tv, press och sociala medier. En stor del av det ryskspråkiga utbudet har kopplingar till Ryssland och förmedlar delvis en prorysk världsbild. Vissa bedöms ha en direkt koppling till Kreml.

Lettiska staten har i en rad uppmärksammade fall agerat för att begränsa ryskspråkiga media. År 2019 beslutade regleringsmyndigheten exempelvis att suspendera nio ryskspråkiga tv-kanaler med motiveringen att ägandet låg hos personer som listats på EU:s sanktionslista med anledning av situationen i Ukraina. År 2020 förbjöds även den ryska tv-kanalen RT på grund av EU-sanktioner mot ägarna. Lettiska säkerhetstjänsten har även genomskött tv-kanalens lokaler och förhört journalister. Ärendena har tagits upp av Ryssland bland annat i OSSE.

Lettiska är det enda officiella språket, och landet har en förhållandevis strikt språklag. Omkring 37 procent av befolkningen har ryska som förstaspråk, varav 25 procent uppges vara etniska ryssar. All verksamhet i offentlig sektor samt i privata företag vars verksamhet ”påverkar allmänhetens intressen” ska ske på lettiska, och anställda på dessa arbetsplatser måste tala lettiska. Offentlig information ska alltid kommuniceras på lettiska men till exempel information om coronapandemin har varit tillgänglig även på ryska och

engelska. Den lettiska versionen av en text eller en skylt måste vara mer framträdande än övriga språk. Lagens efterlevnad kontrolleras av en inspektion vid statens språkcenter, som följer upp klagomål och själva initierar kontroller, bland annat av arbetstagares språkkunskaper. Inspektionens arbetssätt, och särskilt de oannonserade språktesterna på arbetsplatser, har kritiserats, bland annat av *Latvian Human Rights Centre*.

Rätten till mötes- och föreningsfrihet

Mötes- och föreningsfriheten är garanterad i lag och respekteras. Föreningslivet är relativt svagt i landet. Politiska organisationer vars syfte bedöms motverka konstitutionen, så som högerextrema rörelser eller icke-reformerade kommunister, är inte tillåtna.

Större sammankomster ges normalt ett omfattande skydd av polisen. Detta gäller exempelvis prideparader och de årliga manifestationerna som hålls den 16 mars för att högtidlighålla de letter som stred för tyska SS under andra världskriget samt den 9 maj då röda arméns seger över nazismen i andra världskriget firas. De demonstrationer som ägt rum de senaste åren har överlag kunnat genomföras utan våldsinslag. Under coronapandemin har större sammankomster i stor utsträckning inte varit tillåtna.

Religions- och övertygelsefrihet

Konstitutionen fastslår religions- och övertygelsefrihet och att religiösa samfund kan verka fritt i landet. Enligt *Freedom House* rapport 2020 är religionstillhörighet generellt accepterad.

Det finns ingen statskyrka. Officiell statistik 2018 över religiös tillhörighet anger 35 procent lutheraner, 17 procent katoliker och 9 procent ortodoxt kristna och 35 procent som inte är medlemmar i någon kyrka. Det finns även en judisk minoritet med egna församlingar. Inga rapporter finns om förekomst av antisemitiska hatbrott de senaste åren men däremot återkommande fall av antisemitiska uttalanden, bland annat på internet. Några hundra personer uppges vara utövande muslimer.

V. EKONOMISKA, SOCIALA OCH KULTURELLA RÄTTIGHETER

Fackliga rättigheter och relaterade frågor

Lettland har ratificerat ILO:s åtta kärnkonventioner men har en arbetsmarknadsmodell som till viss del är oreglerad. Arbetsgivare kan relativt

enkelt avskeda arbetstagare, med undantag för gravida kvinnor. Enligt arbetsmarknadslagstiftningen får arbetsgivare dock inte diskriminera på grund av etnisk tillhörighet, hudfärg, religion, ålder, funktionsnedsättning, politisk åsikt, social bakgrund, sexuell läggning eller kön.

Lettland rankas i likhet med de andra baltiska staterna i den näst högsta kategorin i den Internationella fackliga samorganisationens (ITUC) Global Rights Index över fackliga rättigheter vilket avser ”återkommande kränkningar av fackliga rättigheter”.

Konstitutionen tillåter med vissa undantag arbetstagare att ansluta sig till fackföreningar, förhandla kollektivt och strejka. Polis, militär, gränsbevakningen och anställda i säkerhetstjänsten får inte ansluta sig till fackföreningar. Omkring var tionde arbetstagare uppges vara ansluten till en fackförening. Dessa verkar i princip bara inom offentlig sektor. Strejker är tillåtna men kräver att tre fjärdedelar av fackföreningens medlemmar deltar i omröstningen och röstar för, vilket innebär att strejker är relativt ovanliga. Solidaritetsstrejk är inte tillåtet. De få fackföreningar som finns saknar ofta inflytande och frågor om löntagares villkor har inte någon framträdande plats i regeringens arbete eller i samhällsdebatten i stort. Arbetstagar- och arbetsgivarorganisationer har en rådgivande roll i förhållande till regeringen.

Löneskillnaderna mellan kvinnor och män uppges 2019 vara 16 procent enligt nationella statistikmyndigheten CSB. År 2020 beslutade regeringen att höja minimilönen till 500 euro i månaden för en heltidstjänst från och med januari 2021. Medellönen var drygt 1 000 euro brutto i månaden 2020. Stora regionala skillnader i löner återfinns och svarta löner är inte ovanliga. Arbetstiden är 40 timmar i veckan, med rätten till minst en sammanhängande viloperiod om 42 timmar per vecka. Lagen berättigar till fyra veckors betald semester. Arbetsmiljön är en utmaning. Enligt statistik från Eurostat hade Lettland 2018 det tredje högsta antalet dödsfall på arbetsplatser i EU i relation till antalet arbetare; tre per 100 000. Arbetslösheten till följd av nedgången i ekonomin på grund av coronapandemin var i genomsnitt 8,3 procent under 2020. Den regionala variationen är dock stor.

Frågor om företags samhällsansvar har ingen framträdande plats i näringslivet. Många större företag strävar dock efter att erbjuda bättre arbetsvillkor och arbetsmiljö än de som stipuleras i lettisk arbetsrätt.

Rätten till bästa uppnåeliga fysiska och mentala hälsa

Lettland har ett allmänt sjukförsäkringssystem och alla har rätt till sjukvård. Det finns utmaningar med bristande kvalitet och köer i den offentliga vården. Enligt *Eurostat* är Lettland ett av de länder i EU som har högst andel upplevda obehandlade hälsobehov och högst dödlighet, något som delvis förklaras av bristande tillgång till och kvalitet i sjukvården.

Statens utgifter för hälso- och sjukvård var 2020 fyra procent av BNP och 11,8 procent av statsbudgeten enligt officiella lettiska siffror. Trots ökningar är andelen fortfarande under genomsnittet i EU. Brister i form av långa väntetider, otillräcklig finansiering, brist på personal och begränsad tillgång till sjukvård vid ovanliga sjukdomar och organtransplantationer bedöms vara de största problemen i hälsosektorn. Coronapandemin har inneburit ett ökat tryck på sjukvården då många vårdplatser särskilt mot slutet av 2020 upptagits av coronapatienter och antalet intensivvårdsplatser är begränsade.

Hiv och aids utgör utmaningar för Lettland. Landet har högst antal nya hiv-fall per år i EU per 100 000 invånare enligt *Baltic HIV Association*. De officiella siffrorna för det totala antalet hiv-smittade i landet uppgick 2020 till 7 964 personer, men enligt Världshälsoorganisationen kan antalet vara det dubbla.

Medellivslängden är 80 år för kvinnor och 71 år för män vilket är bland de lägsta inom EU. Lettland har bland de högsta antalen självmord per 100 000 invånare i EU enligt statistik från Världshälsoorganisationen.

Barnadödligheten var 2019 tre per 1000 barn.

Abort är lagligt i Lettland till och med graviditetsvecka tolv, om medicinska skäl föreligger till och med graviditetsvecka 22. Antalet aborter har minskat kraftigt de senaste åren från över 12 000 år 2009 till knappt 5 800 år 2019. Abort är socialt accepterat i landet även om undantag finns. Preventivmedel finns att tillgå i samhället. Sex och samlevnadsundervisning ingår inte i skolundervisningen.

Rätten till utbildning

Utbildning är kostnadsfri på grundskole- och gymnasienivå. Enligt en undersökning från utbildningsministeriet går 88 procent av en årskull vidare till gymnasiet, vilket är något högre än genomsnittet i EU. Enligt Världsbanken är läs- och skrivkunnigheten 99,9 procent.

Lettland har ett stort antal minoritetsskolor där maximalt 40 procent av undervisningen tillåts ske på ett minoritetsspråk, vilket oftast är ryska. En ny lagstiftning från 2018 innebär en gradvis övergång till i huvudsak undervisning på lettiska med bevarandet av undervisning av minoritetsspråk och ämnen som relaterar till dessa. Övergången till lettiska inom högre utbildning förväntas vara genomförd 2021. I lagen som avser den högre utbildningen anges att undervisning ska ske på ett språk som talas i EU. Reformen har kritiserats av ryskspråkiga grupper för att vara diskriminerande.

Under coronapandemin har mycket av undervisningen skett på distans. Problemet att studenter från enklare förhållanden inte har tillgång till datorer och utrustning för att följa distansundervisning har uppmärksammats av utbildningsväsendet. Åtgärder har dock vidtagits för att stödja dessa elever.

Rätten till en tillfredsställande levnadsstandard och social trygghet

Levnadsstandarden har ökat de senaste åren men Lettland är fortsatt ett av EU:s fattigaste och mest ojämlika länder. Lettland är enligt Eurostat 2018 på fjärde plats i EU vad gäller ojämlik inkomstfördelning.

Enligt Eurostat 2018 har 23 procent av befolkningen en inkomst som bedöms innebära risk för fattigdom. Risken är högre för kvinnor, äldre och personer på landsbygden. Pensionärer är särskilt utsatta och den genomsnittliga pensionen år 2020 var 365 euro/månad, vilket är 44 procent lägre än den genomsnittliga inkomsten.

Det offentliga sociala skydds nätet är tunt och statistik från Eurostat visar att den offentliga sektorn i Lettland är en av de minst omfördelade av EU-länderna. Det nuvarande systemet för försörjningsstöd och pensioner möjliggör inte en dräglig levnadsnivå enligt ombudsmannens rapport 2020. De stora skillnaderna mellan stad och landsbygd vad gäller medelinkomst och sysselsättning har kritiserats av Europarådets kommitté för sociala rättigheter. Kommittén konstaterade att Lettland inte uppfyller kraven på efterlevande av artikel 30 (skydd mot fattigdom och social utestängning) i den europeiska sociala stadgan.

Lettland låg 2019 på plats 37 på UNDP:s index för mänsklig utveckling.

VI. RÄTTEN ATT INTE UTSÄTTAS FÖR DISKRIMINERING

Kvinnors åtnjutande av de mänskliga rättigheterna

Män och kvinnor är i lag garanterade samma rättigheter och diskriminering är förbjuden. Antalet kvinnor i parlamentet är 27 av 100 och i regeringen 2 av 14 vilket är lågt i en europeisk jämförelse. Landet har dock haft en kvinnlig president, en kvinnlig premiärminister och parlamentet har för närvarande en kvinnlig talman.

Det lettiska samhället präglas av stereotypa könsroller. Ett inte sällan återkommande exempel är uttalanden - även från myndigheter och politiska företrädare - som beskriver feminism ”som ett hot mot lettiska värden” samt kritik mot användningen av begreppet ”gender” vilket jämställdhetsdebattörer kommit att använda allt flitigare i det offentliga samtalet om kvinnors och mäns lika rättigheter. Metoo-rörelsen har inte i någon större omfattning präglat den offentliga debatten. I *Fundamental Rights Report 2017* framtagen av EU:s byrå för grundläggande rättigheter (FRA) uppger 40 procent av de lettiska svarande att våld mot kvinnor ofta är offrets fel och att kvinnor ofta hittar på eller överdriver anklagelser om våldtäkt.

Det finns i samhället en högre toleransnivå mot våld i nära relationer än genomsnittet i EU enligt en rapport från välfärdsministeriet 2018. Våld i hemmet är olagligt men vanligt förekommande. Enligt organisationen MARTA uppger 39 procent av kvinnor att de upplevt fysiskt eller sexuellt våld. Andelen kvinnor som utsatts för våld men inte rapporterat det uppgår till 32 procent, vilket är klart högre än EU-genomsnittet på 13 procent. Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen) har inte ratificerats på grund av politiskt och kyrkligt motstånd mot konventionens innehåll. Våld i nära relationer har enligt anmälda fall till såväl polisen som frivilligorganisationer ökat under coronapandemin.

Barnets rättigheter

Barnaga är förbjudet enligt lag, men våld mot barn utgör alltjämt ett problem. Ombudsmannen mottog 2018 totalt 907 anmälningar där barn misstänks ha farit illa. Under 2018 uppmärksammade ombudsmannen även allvarliga överträdelser mot barnkonventionen på det neuropsykiatriska barnsjukhuset Ainazi – däribland våld mot och mellan barnen, otillåtna injektioner av lugnande medel och bristande behandling. Officiella uppgifter

pekar på att antalet anmälningar om barn som lidit fysisk eller psykisk skada har minskat de senaste åren.

Situationen för föräldralösa barn har förbättrats och andelen barn som bor på hem för föräldralösa har minskat de senaste fem åren. Ombudsmannen har dock pekat på att ytterligare åtgärder bör göras för att skydda dessa barn. År 2020 uppgick antalet barn som bor på statliga institutioner till 515 vilket är en minskning med 27 procent sedan 2019. Bristen på fosterfamiljer har tidigare kritiserats av både ombudsmannen och Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter.

År 2020 fattade parlamentet ett temporärt beslut att förbjuda adoption av lettiska barn till utlandet. Parlamentets syfte med förbudet är att åtgärda brister i kontrollen av adoptionsprocesser och förbättra lettiska myndigheters uppföljning av vad som händer med barnen efter adoption.

Straffbarhetsåldern är 14 år.

Rättigheter för personer som tillhör nationella, etniska, språkliga och religiösa minoriteter samt urfolk

Lagen förbjuder diskriminering på grund av etnicitet och religion samt hatbrott. Lagstiftning finns rörande skyddet av sårbara grupper mot hatbrott. Enligt officiell statistik anmäls hatbrott endast i ett tiotal fall per år. Civilsamhällesorganisationer såsom *Latvian Centre for Human Rights* och *Mozaika* har dock kritiserat ansvariga myndigheter för ovilja att hantera hatbrott. Organisationernas egna siffror tyder på en högre frekvens av hatbrott, särskilt kopplat till homofobi och rasism.

Enligt officiell statistik är cirka 209 000 personer, eller 11 procent av befolkningen, inte lettiska medborgare. Istället har de status som så kallade icke-medborgare vilket är en särskild status för de personer som blev av med sitt sovjetiska medborgarskap och inte blev lettiska medborgare när Sovjetunionen upplöstes. Icke-medborgare har samma sociala rättigheter som lettiska medborgare men saknar vissa politiska rättigheter (som rösträtt) och kan inte inneha vissa statliga tjänster. Det finns möjligheter för icke-medborgare att få lettiskt medborgarskap genom en naturaliseringsprocess som bland annat innefattar språk- och historieprov. Flertalet i gruppen icke-medborgare är äldre och endast ett femtiotal barn per år föds av föräldrar som är icke-medborgare. Barn till icke-medborgare har tidigare endast

kunnat bli medborgare om föräldrarna aktivt ansökt, vilket har kritiserats av Europarådets kommissionär för mänskliga rättigheter. I enlighet med en ny lag från 2019 blir från januari år 2020 alla nyfödda barn till icke-medborgare automatiskt lettiska medborgare.

Enligt officiell statistik levde 6 885 romer i Lettland 2020 (personer som själva angivit att de är romer). En studie från kulturministeriet visar att den ekonomiska situationen för romerna är svår, att deras utbildningsnivå är låg och att de ofta arbetar i den informella ekonomin.

Hbtqi-personers åtnjutande av mänskliga rättigheter

Sexuell läggning utgör en diskrimineringsgrund i arbetsmarknadslagen, men ingår inte som särskild grund för hatbrott. Samkönade äktenskap är inte tillåtna och det finns ingen partnerskapslag, vilket bland annat innebär att samkönade par inte har samma juridiska ställning som heterosexuella par. En paragraf i skollagen anger att lärares möjligheter att undervisa om hbtqi-frågor kan begränsas med hänvisning till moral och värderingar uttryckta i den lettiska författningen.

Lettland rankas som ett av de svåraste länderna i EU att leva i som hbtqi-person enligt civilsamhällesorganisationen ILGA *Europes rainbow Index*. Indexet baseras på hur nationell lagstiftning och policy påverkar hbtqi-personer och tar hänsyn till jämställdheten i landet och rätten att själv bestämma könstillhörighet.

Enligt *Mozaika* som arbetar med att främja hbtqi-personers lika rättigheter förekommer våld och trakasserier riktat mot hbtqi-personer och en obenägenhet att anmäla dessa brott till polisen. Lettland är, enligt en EU-rapport från 2020, ett av de länder där flest personer uppger att de anser sig vara diskriminerade på grund av sexuell läggning.

Konstitutionsdomstolen beslutade i november 2020 att även personer som lever i samkönade relationer har rätt till föräldraledighet. Domstolen uppdrog även åt parlamentet att till 2022 lagstiftningsvägen se till att personer som lever i samkönade relationer ges lika rättigheter på fler områden. Förslag i parlamentet som syftar till att motverka domstolens beslut har hittills inte fått stöd. Förslagen har handlat om att via lagstiftning definiera en familj som en förening mellan man och kvinna.

Såväl politiska partier som civilsamhällsorganisationer har fört fram förslag på lagstiftning som juridiskt stärker partnerskap mellan personer av samma kön. För dessa förslag finns dock ingen majoritet i parlamentet. Synen på hbtqi-personers lika rättigheter är konservativ i Lettland. Det finns samtidigt tecken på att Lettland utvecklas i en riktning mot ökad tolerans gentemot hbtqi-personer, exempelvis genomfördes BalticPride i Riga 2018 utan några större protester.

Flyktingars och migranternas rättigheter

Lettland saknar erfarenhet av att ta emot flyktingar och står inför utmaningar när det gäller mottagande och integration. Efter en intensiv politisk debatt tog Lettland 2015 emot 531 flyktingar inom ramen för EU:s omfördelningsprogram i samband med den internationella flyktingkrisen. En majoritet av dem som då fick uppehållstillstånd uppges ha lämnat Lettland.

Latvian Human Rights Centre har kritiserat Lettland för att asylsökande placeras i förvar, något som även *Amnesty International* har uppmärksammat. *Latvian Human Rights Centre* har också påtalat trakasserier, exempelvis mot barn med utländsk bakgrund på väg till skolan. Ombudsmannen har uppmanat regeringen att öka det statliga stödet till asylsökande. I samband med det ökande antalet asylsökande från Belarus 2020 gjorde regeringen en översyn om att höja bidraget till flyktingar som beviljats uppehållstillstånd. Översynen resulterade inte i något höjt stöd. Vissa projekt har sedan 2018 genomförts i syfte att öka integrationen av asylsökande som beviljats tillstånd att stanna i landet och dessa har i högre grad än tidigare kommit ut på arbetsmarknaden. Projekten är dock ofta kortvariga och beroende av EU-finansiering och många arbetsgivare ställer sig skeptiska till anställning av asylsökande. Asylsökande har rätt att arbeta sex månader efter att de anlänt oavsett om ansökan slutligen behandlats eller ej.

Under de senaste tio åren beräknas mer än 200 000 letter ha lämnat Lettland, för arbete framförallt i Storbritannien, Tyskland, Irland, USA och de nordiska länderna.

Rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Lagen förbjuder diskriminering av personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden och inom utbildning och sjukvård. Personer med funktionsnedsättning ska enligt lag ha tillgång till kollektivtrafik. Situationen för personer med funktionsnedsättning beskrivs dock som bristfällig och har

kritiserats av Europarådets kommissarie för mänskliga rättigheter. En stor andel personer med funktionsnedsättning lever på slutna institutioner.

Andelen personer med funktionsnedsättning som lever i fattigdom är bland de högsta i EU. Det offentliga ekonomiska stödet är lägre än EU-genomsnittet. 2020 beslutades att det ekonomiska stödet till personer med funktionsnedsättning skulle höjas från 136 till 163 euro/månad från januari 2021. Höjningen bedöms av civilsamhällsorganisationer vara otillräcklig.

Arbetsförmedlingen har ett program med syfte att integrera personer med funktionsnedsättning på arbetsmarknaden. Trots det statliga programmet har enligt flera civilsamhällsorganisationer majoriteten av personer med funktionsnedsättning inte tillgång till arbete. Avsaknaden av arbete förklarar delvis den höga förekomsten av fattigdom hos personer med funktionsnedsättning, vilket även föranledde kritik 2017 från Europarådets kommitté för sociala rättigheter.

VII. Exempel på svenskt och internationellt arbete rörande mänskliga rättigheter, demokrati och rättsstatens principer i Lettland

Regeringens demokratisatsning, som går ut på att Sverige i alla sammanhang ska stå upp för demokratiska principer, arbeta för att stärka demokratin och uttrycka kritik när den brister, genomförs också i Lettland.

Sverige gav ett omfattande stöd till återuppbyggnaden av politiska och rättsliga institutioner i Lettland under 1990-talet. Idag bedriver flera svenska civilsamhällsorganisationer, som exempelvis Frälsningsarmén och Livslust, ett arbete i Lettland. Lettiska civilsamhällsorganisationer har i många fall goda kontakter med motparter i svenska civilsamhället.

Ambassaden bedriver i samarbete med svenska myndigheter och organisationer ett aktivt värderingsfrämjande bland annat i frågor som rör hbtqi-personers åtnjutande av lika rättigheter, mediefrihet och källkritik samt bekämpande av våld i nära relationer kopplat till Lettlands icke-ratificering av Istanbulkonventionen.

FN:s universella granskningsmekanism (UPR) granskning av Lettland ägde rum 2016. I granskningen fokuserade Sverige i sina rekommendationer till Lettland på att minska antalet fängslade och att förbättra förhållandena på anstalter och häkten. Nästa granskning sker i maj 2021.

VIII. RATIFICERING AV CENTRALA KONVENTIONER OM MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER

Internationella konventionen om medborgerliga och politiska rättigheter, International Covenant on Civil and Political Rights (ICCPR) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt och det fakultativa protokollet om avskaffandet av dödsstraffet ratificerades år 1994 respektive år 2013.

Internationella konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter, International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (ICESCR) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte undertecknats.

Internationella konventionen om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering, International Convention on the Elimination of all forms of Racial Discrimination (ICERD) ratificerades år 1992.

Konventionen om avskaffandet av alla former av diskriminering mot kvinnor, Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om enskild klagorätt har inte undertecknats.

Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment (CAT) ratificerades år 1992. Det fakultativa protokollet om förebyggande av tortyr har inte undertecknats.

Konventionen om barnets rättigheter, Convention on the Rights of the Child (CRC) ratificerades år 1992. Det tillhörande protokollet om barns indragning i väpnade konflikter ratificerades år 2005. Det tillhörande protokollet om handel med barn, barnprostitution och barnpornografi ratificerades år 2006.

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning, Convention on the Rights of Persons with Disabilities (CRPD) ratificerades år 2010.

Internationella konventionen till skydd för alla människor mot påtvingade försvinnanden, International Convention for the Protection of All Persons from Enforced Disappearances (ICED) har inte undertecknats.

1951 års konvention angående flyktingars rättsliga ställning, Convention Relating to the Status of Refugees (Refugee Convention) ratificerades år 1997. Det tillhörande protokollet ratificerades år 1997.

Romstadgan för internationella brottmålsdomstolen, Rome Statute of the International Criminal Court (ICC) ratificerades år 2002.

Regionala instrument

Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, The Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR) ratificerades år 1997.

Ramkonventionen om skydd för nationella minoriteter, Framework Convention for the protection of National Minorities, ratificerades år 2005.

Europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk, European Charter for Regional or Minority Languages, har inte undertecknats.

Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och av våld i hemmet (Istanbulkonventionen), Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence, har inte ratificerats.